

Uppgifter B

Textpaket

Litteracitet

1

Steg 2

3

Elever som läser och skriver

Innehåll

Inledning	3
Textpaket 1	
Lejonet och räven.....	5
En karta över en ö.....	7
Skorpionen	9
Textpaket 2	
Skorpionen	12
Den giriga mannen.....	14
Potatischips	16
Textpaket 3	
Skorpionen	19
Potatischips	21
Sömn.....	23
Mjölk	25
Världens städer	27
Litteratur- och bildförteckning	29

Inledning

Detta häfte innehåller underlag för *Uppgifter B – Textpaket*. Uppgifterna använder du tillsammans med *Samtals- och dokumentationsunderlag B* och *Bedömningsunderlag för Uppgifter B*.

Instruktionerna för hur du genomför uppgifterna finns i *Samtals- och dokumentationsunderlag B*.

Dokumentera elevens svar på uppgifterna i bedömningsunderlagen. Var uppmärksam på att svarsrutorna för ”Ja” och ”Nej” kommer i en annan ordning på elevens svarsblad när språket har läsriktningen höger-vänster.

Varje uppgift består av två blad – en text och elevens svarsblad med läsförståelsefrågor. Information om hur du väljer uppgifter till eleven finns i lärarhandledningen (se s. 6–7). Skriv ut uppgifterna i färg och enkelsidigt så att eleven kan se texten och frågorna samtidigt.

Ge gärna tolken kopior av uppgifterna du har valt, både på svenska och på elevens språk.

Om översättningen

Översättningen till romska är gjord till de två stora varieteterna av språket som är företrädare i Sverige, balkan romani med dialekten arli och vlax romani. Inom vlax romani översattes texter och uppgifter för kartläggningen till två olika dialekter, kelderash och lovari. Romska varieteter och dialekter är i hög grad sinsemellan förståeliga, men uppvisar skillnader i ordförråd på grund av påverkan från de omgivande majoritetssamhällellas språk och av språkhistoriska skäl. Romani är inte majoritetsspråk i något land och många användare av romska är flerspråkiga och behärskar det omgivande samhällets språk. Översättningarna använder en variant av det latinska alfabetet, i enlighet med en rekommendation av Romska världskongressen (1971). Vid kartläggningen är det viktigt att beakta att romska inte förekommer som ett generellt undervisningsspråk i något land.

Anpassning av uppgifter för elever med funktionsnedsättning

Om du läser upp eller spelar in uppgifter för elever med svår synnedsättning behöver du anpassa uppgifter som innehåller bilder eller figurer. Kontakta en speciallärare eller specialpedagog om det behövs.

Textpaket 1

- Text 1. Lejonet och räven. Beskriv innehållet i bilden.
- Text 2. En karta över en ö. Uppgiften stryks.
- Text 3. Skorpionen. Beskriv skorpionen i bilden. (Ingår även i textpaket 2 och 3)

Textpaket 2

- Text 3. Potatischips. Använd riktiga potatischips. (Ingår även i textpaket 3)

Textpaket 3

- Text 3. Sömn. Figuren kan strykas. Frågorna 3 och 4 som bygger på information i figuren stryks.
- Text 5. Världens städer. Diagrammet kan strykas. Frågorna 2 och 4 som bygger på information i diagrammet stryks.

Läs mer i *Anpassning för elever med funktionsnedsättning*.

Textpaket 1

O lavi hem i lisica

O lavi pašljola sine ki pli pečina. Ov pašljola sine odori dive rat. Manuš šunela sine olestar samo tikne činjarde vike.

– Ov i namboromo, vakerena sine o životinje hem sine olenge bezaha oleske. Ola lele te džan ki laveskiri peštera tikne podarokencar.

Ama i lisica na geli andre.

O lavi pučlja kovle glasvoja:

– Mlo amal, soske na avea andre? Sarine o javera sine akate.

– Me mislindžum te avav, phendža i lisica, ama keda dikhljum o tragija darandiljum. Sa o tragija sikavena so khudže andre ki tli pečina ama ni jek trago nane sar ikljola pe tari pečina. Odoleske ka ačhovav avri.

Pučiba bašo "O lavi hem i lisica"

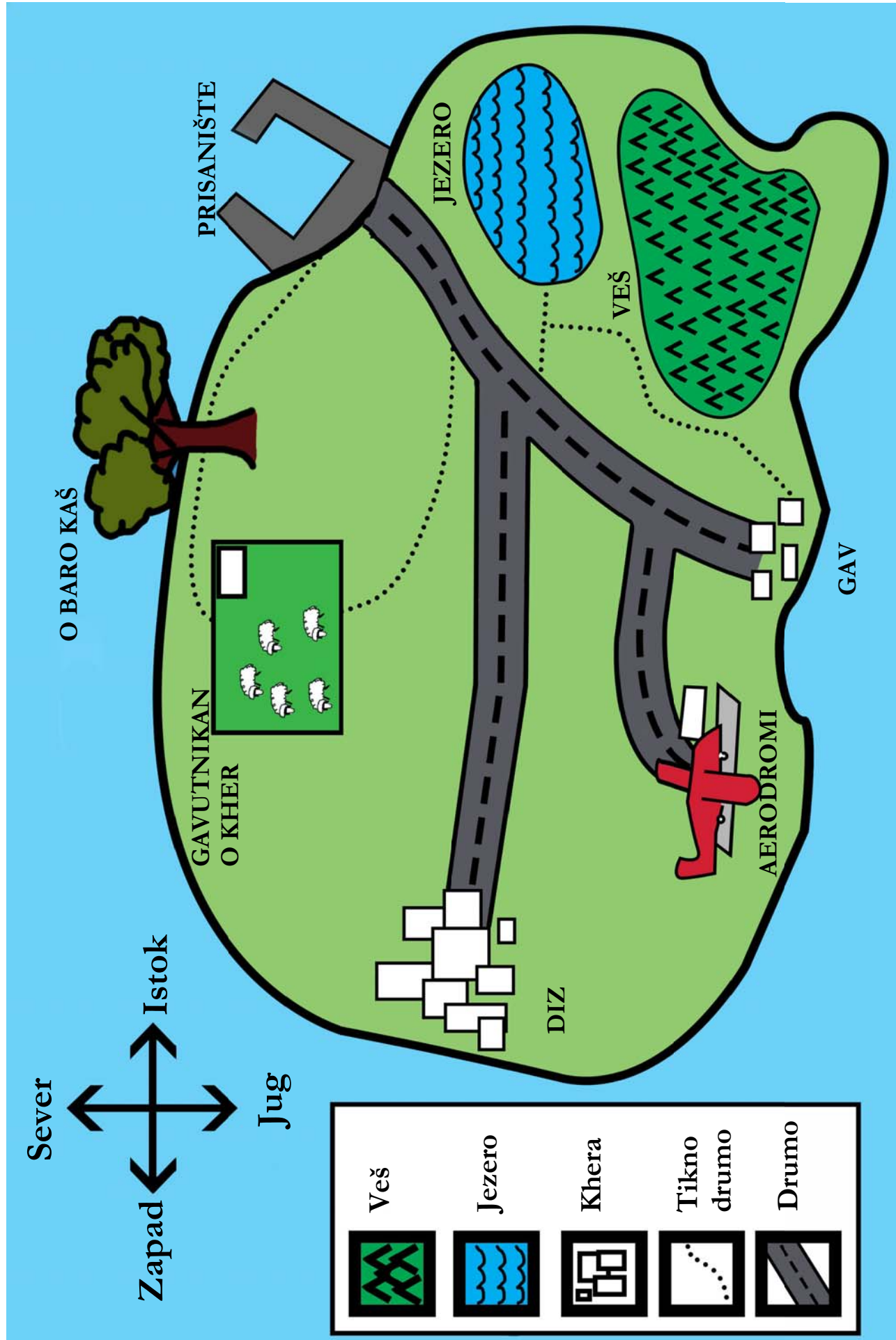
Odgovorin Oja ili Na ko akala pučiba bašo teksti.

	Oja	Na
1. Sine o lavi celo vreme ki pli pečina?	☐	☐
2. Geli i lisica andre ko lavi?	☐	☐
3. Dindža i lisica podarko e laveske?	☐	☐
4. Halja o lavi e javere životinjen?	☐	☐

Ko akala pučibe odgovorineja moja.

5. Šaj te vakere tle lafencar bašo so mothovela pe ko teksti?
6. Pačaja kaj o lavi sine namboromo? Šaj te vakere so tu mislineja bašo odova?
7. Sine i lisica pogodžaver taro javera životinje? Šaj te vakere sar mislineja bašo odova?
8. Mislineja kaj šaj te sikljol pe diso tari akaja paramisi. Šaj te vakere sar mislineja bašo odova?

Jek karta taro jek ostrovo

Pučiba bašo "Jek karta taro jek ostrovo"

Čhiv jek krsto ko okola odgovorija so tu verujnea kaj i točna.
Tu šaj čhivea samo jek krsto.

1. Kola taro akala thana i najpaše uzo pristanište?

- A ☐ I diz
B ☐ O jezero
C ☐ O gavutnikano kher

2. Kola taro akala thana i ko sever tari diz?

- A ☐ O aerodromi
B ☐ O veš
C ☐ O gavutnikano kher

3. Te geljan tari diz premal o ezero kori savi strana ka dža?

- A ☐ Sever
B ☐ Zapad
C ☐ Istok

4. Zamislin kaj ka dža te phire ko ostrovo. Iker tut ko instrukcije.

1. Počmin ko gav.
2. Dža e drumoja premal o pristanište.
3. Iran ki levo strana ki dujto raskrsnica.
4. Dža ponodori sa džikote isi drumo.
5. Kori sian akana?

- A ☐ Ko gavutnikano kher
B ☐ Ki diz
C ☐ Ko pristanište

Škorpioni – jek pauko karoja

Nane šukar ideja te čhivel pe naj ko tikne zidongere rupe ja pale maškar o bara ko tate thana. Manuš trebela hem te tinanel ple kundre te terdindže čuče hari poviše vreme. Šaj ola nane više čuče. Odoleske so o škorpionja na mangena but svetlo, ola pašljona hem bastrinena pes ko rupe hem ko javera mračna thana diveskoro. O škorpionja živinena ko sa e phuvjakere tate thana, ama manuš dikhela len retko.

Posavindor mudarela e žrtva

O škorpionja šaj te oven čače otrovna, mada pherdo sorte nane opasna amenge e manušenge. Ola ovena bare taro jek dži ko biš santimija, odova zavisinela tari sorta, ama sarinen isi olen jek otrovno karo kova i palal ko krajo ki porik. Keda jek škorpioni mudarela disave žrtva, tegani ov vazdela pli porik upro plo dumo hem posavela e žrtva hem ikerela e kandžencar. Jek daravdo škorpioni vertinela pes sigate celo vreme kaj te šaj te usmerinel o karo premal plo dušmani.

O škorpioni astarela račate bare paukon hem javere tikne bubačken. Ola pipinena e kandžencar, steginena e šrtva hem mudarena ple otrovno karoja.

Škorpioni

Pučibe bašo "Škorpioni"

Odgovorin Oja ili Na ko akala pučibe ko teksti.

	Oja	Na
1. Mangela o škorpioni mrako?	☐	☐
2. Šaj <i>sa</i> o škorpionja te mudaren e manušen?	☐	☐
3. Dali sa o sorte škorpionja i isto bare?	☐	☐
4. Astarena o škorpionja ple žrtva kandžencar?	☐	☐

Ko telune pučiba odgovorineja moja.

5. Šaj tle lafencar te mothove bašo so vakerela pe ko teksti?
6. Ko teksti bašo škorpioni terdžola kaj manuš trebela te tinanel ple kundre.
Soske mislineja kaj manuš trebela te kerel odova?
Šaj te mothove sar mislinea bašo odova?

Textpaket 2

Škorpioni – jek pauko karoja

Nane šukar ideja te čhivel pe naj ko tikne zidongere rupe ja pale maškar o bara ko tate thana. Manuš trebela hem te tinanel ple kundre te terdindže čuče hari poviše vreme. Šaj ola nane više čuče. Odoleske so o škorpionja na mangena but svetlo, ola pašljona hem bastrinena pes ko rupe hem ko javera mračna thana diveskoro. O škorpionja živinena ko sa e phuvjakere tate thana, ama manuš dikhela len retko.

Posavindor mudarela e žrtva

O škorpionja šaj te oven čače otrovna, mada pherdo sorte nane opasna amenge e manušenge. Ola ovena bare taro jek dži ko biš santimija, odova zavisinela tari sorta, ama sarinen isi olen jek otrovno karo kova i palal ko krajo ki porik. Keda jek škorpioni mudarela disave žrtva, tegani ov vazdela pli porik upro plo dumo hem posavela e žrtva hem ikerela e kandžencar. Jek daravdo škorpioni vertinela pes sigate celo vreme kaj te šaj te usmerinel o karo premal plo dušmani.

O škorpioni astarela račate bare paukon hem javere tikne bubačken. Ola pipinena e kandžencar, steginena e šrtva hem mudarena ple otrovno karoja.

Škorpioni

Pučibe bašo "Škorpioni"

Odgovorin Oja ili Na ko akala pučibe ko teksti.

	Oja	Na
1. Mangela o škorpioni mrako?	☐	☐
2. Šaj <i>sa</i> o škorpionja te mudaren e manušen?	☐	☐
3. Dali sa o sorte škorpionja i isto bare?	☐	☐
4. Astarena o škorpionja ple žrtva kandžencar?	☐	☐

Ko telune pučiba odgovorineja moja.

5. Šaj tle lafencar te mothove bašo so vakerela pe ko teksti?
6. Ko teksti bašo škorpioni terdžola kaj manuš trebela te tinanel ple kundre.
Soske mislineja kaj manuš trebela te kerel odova?
Šaj te mothove sar mislinea bašo odova?

E bokhalejakhakoro manuš

Jek bokhalejakhakoro manuš bikindža sa so sine ole hem mukhljardža o zlato te ovel sar jek baro bar. Ov parundža o zlatno baro bar ki pli avlin telo jek kaš. Ov džala sine sakova dive ko kaš. Jek dive jek kotar oleskere komšije dikhlja ole hem halilo odma so ov kerela. Keda e bokhalejakhakoro gelo tegani o komšija randlja ikaldža o zlatno bar hem lelja ole peja.

Keda e bokhalejakhakoro manuš alo tajsutno dive te dikhel plo barvalipe, tegani ov dikhlja jek rupa. Tegani lelja te rovel hem te ikalel ple bala taro pharipe. Jek amal, so ko odova momenti nakhlja odothar, pučlja soj odova so ulo. E bokhalejakhakoro phendža so ulo.

– A, na ulo ništo javer, phendža o amal, tegani nane soske te ove mazumi. Odoleske so o zlato na sine čače tlo. Le jek bar hem čhiv ki rupa hem ker tut kaj odova i zlatno bar! Tegani ka ovel tut baro lošalipe hem šukaripe odolestar.

Pučibe bašo "E bokhalejakhakoro manuš"

Čhiv jek krsto ki kocka ko okola odgovorija so tu verujneja kaj i čače.
Šaj čhiveja samo jek krsto.

1. Sar ulo e bokhalejakhakere manuše o zlatno bar?

- A ☐ Kindža ole taro plo komšija.
- B ☐ Kerdža ole lovendar.
- C ☐ Arakhlja ole ki avlin.

2. Soske gelo e bokhalejakhakoro manuš sakova dive ko kaš?

- A ☐ Te randel poviše zlato.
- B ☐ Te randel plo zlato.
- C ☐ Te arakhel plo zlato.

3. So šaj manuš te sikljol tari paramisi?

- A ☐ Kaj manuš trebela te ulavel javerencar plo barvalipe
- B ☐ Kaj manuš šaj te ovel lošalo taro barvalipe samo keda koristinela pe.
- C ☐ Kaj manuš uvek trebela te šunel ple komšijen hem amalen.

Ko akala pučiba odgovorineja moja.

- 4. Šaj tle lafencar kratko te mothove bašo so vakerela pe ko teksti?
- 5. So mislineja soske e bokhalejakhakoro manuš bikindža sa so sine ole?
Šaj te vakere so tu mislineja?
- 6. Soske phendža o amala kaj ov šaj te parunel jek bar ki rupa?
Šaj te vakere sar mislineja?

Kompirengoro čipsi

Kompirengoro čipsi i sane kompirengere pržime krugija hem odova i jek but diskutirimo pronalazko taro 1800 berša. Isi pherdo istorije koj arakhlja odova pronalazko hem ko lelja te biknel olen, but i pharo te džanel pe dali disave taro akala istorije isi olen čačipe.

Ki jek kotar o najviše buvljardi istorija vakerela pe bašo o kuvari George Crum. Ko 24 avgusti 1853 probindža o Crum te zadovolinel jekhe nazadovolno mušterija. Ov čhindža sane kompirengere krugija, pržindža olen hem londžardža olen, o rezultati ulo taro jek nezadovolno ko jek but zadovolno mušterija. Akaja istorija šaj te ovel čači, ama terdžola haljovde kaj isi javera kuvarija so sine olen slična ideje ko isto veko. Samo ki Amerika spomninena pe asavke oviba ko duj habeskere ljila, a ki Bari Britanija kerdže pe javera variante taro akala istorije.

Kompirengoro čipsi

Tek ko 1890-berša lelja te biknel pe o čipsi ko hajbaskere dučane, hem o čače baro proizvodibe čipsi hem bikinibe ulo palo arakhibe o friteze ko krajo taro 1920 berš, kova so ločhardža o pržibe čipsi. Ko avutne decenie plus odova ule javer o pakovke, adžahar so o čipsi šaj sine bičhalela pe ko dur thana ki Amerika. Ki Evropa lelja hari vreme bašo čipseskoro buvljaribe ko dučane kova so ulo ko 1950- berša.

Pučiba bašo "Kompirengoro čipsi"

Čhiv jek krsto ki kocka ko okola odgovorija so tu verujneja kaj i čače. Šaj čhiveja samo jek krsto.

1. Soske pišindža o pisateli akava teksti?

- A ☐ Kaj te informirinel e čitačen baši kompirengiri čipsengiri istorija.
- B ☐ Kaj te den e čitačenge jek zabavno istorija.
- C ☐ Kaj te del pe instrukcija e čitačeske bašo odova sar spreminela pe e kompirengoro čipsi.

2. Džanela pe ko kerdža o pronalazko bašo kompirengoro čipsi?

- A ☐ Oja, odova sine o George Crum.
- B ☐ Na, sine pherdo manuša so šaj sine te keren odova.
- C ☐ Na, ama džanela pe kori kerdža pe o pronalazko.

Save tvrdiba bašo čipsi pasujnena so pišinela pe ko teksti?

Čhiv jek krsto ki kocka baši sakoja tvrdnja ko Oja ili Na.

3. Amen džanaja odprilika kobor vreme hala pe čipsi.

Oja Na

☐ ☐

4. I Evropa sine o prvo kontinenti kori so bikindža pe kompirengoro čipsi.

☐ ☐

5. Sine poviše taro jek razlogija soske manuš lejla te hal poviše kompirengoro čipsi ko 1900- berša.

☐ ☐

Ko akava pučibe odgovorineja moja.

6. Šaj tle lafencar te vakere kratko bašo so vakerela pe ko teksti?

Textpaket 3

Škorpioni – jek pauko karoja

Nane šukar ideja te čhivel pe naj ko tikne zidongere rupe ja pale maškar o bara ko tate thana. Manuš trebela hem te tinanel ple kundre te terdindže čuče hari poviše vreme. Šaj ola nane više čuče. Odoleske so o škorpionja na mangena but svetlo, ola pašljona hem bastrinena pes ko rupe hem ko javera mračna thana diveskoro. O škorpionja živinena ko sa e phuvjakere tate thana, ama manuš dikhela len retko.

Posavindor mudarela e žrtva

O škorpionja šaj te oven čače otrovna, mada pherdo sorte nane opasna amenge e manušenge. Ola ovena bare taro jek dži ko biš santimija, odova zavisinela tari sorta, ama sarinen isi olen jek otrovno karo kova i palal ko krajo ki porik. Keda jek škorpioni mudarela disave žrtva, tegani ov vazdela pli porik upro plo dumo hem posavela e žrtva hem ikerela e kandžencar. Jek daravdo škorpioni vertinela pes sigate celo vreme kaj te šaj te usmerinel o karo premal plo dušmani.

O škorpioni astarela račate bare paukon hem javere tikne bubačken. Ola pipinena e kandžencar, steginena e šrtva hem mudarena ple otrovno karoja.

Škorpioni

Pučibe bašo "Škorpioni"

Odgovorin Oja ili Na ko akala pučibe ko teksti.

	Oja	Na
1. Mangela o škorpioni mrako?	☐	☐
2. Šaj <i>sa</i> o škorpionja te mudaren e manušen?	☐	☐
3. Dali sa o sorte škorpionja i isto bare?	☐	☐
4. Astarena o škorpionja ple žrtva kandžencar?	☐	☐

Ko telune pučiba odgovorineja moja.

5. Šaj tle lafencar te mothove bašo so vakerela pe ko teksti?
6. Ko teksti bašo škorpioni terdžola kaj manuš trebela te tinanel ple kundre.
Soske mislineja kaj manuš trebela te kerel odova?
Šaj te mothove sar mislinea bašo odova?

Kompirengoro čipsi

Kompirengoro čipsi i sane kompirengere pržime krugija hem odova i jek but diskutirimo pronalazko taro 1800 berša. Isi pherdo istorije koj arakhlja odova pronalazko hem ko lelja te biknel olen, but i pharo te džanel pe dali disave taro akala istorije isi olen čačipe.

Ki jek kotar o najviše buvljardi istorija vakerela pe bašo o kuvari George Crum. Ko 24 avgusti 1853 probindža o Crum te zadovolinel jekhe nazadovolno mušterija. Ov čhindža sane kompirengere krugija, pržindža olen hem londžardža olen, o rezultati ulo taro jek nezadovolno ko jek but zadovolno mušterija. Akaja istorija šaj te ovel čači, ama terdžola haljovde kaj isi javera kuvarija so sine olen slična ideje ko isto veko. Samo ki Amerika spomninena pe asavke oviba ko duj habeskere ljila, a ki Bari Britanija kerdže pe javera variante taro akala istorije.

Kompirengoro čipsi

Tek ko 1890-berša lelja te biknel pe o čipsi ko hajbaskere dučane, hem o čače baro proizvodibe čipsi hem bikinibe ulo palo arakhibe o friteze ko krajo taro 1920 berš, kova so ločhardža o pržibe čipsi. Ko avutne decenie plus odova ule javer o pakovke, adžahar so o čipsi šaj sine bičhalela pe ko dur thana ki Amerika. Ki Evropa lelja hari vreme bašo čipseskoro buvljaribe ko dučane kova so ulo ko 1950- berša.

Pučiba bašo "Kompirengoro čipsi"

Čhiv jek krsto ki kocka ko okola odgovorija so tu verujneja kaj i čače. Šaj čhiveja samo jek krsto.

1. Soske pišindža o pisateli akava teksti?

- A ☐ Kaj te informirinel e čitačen baši kompirengiri čipsengiri istorija.
- B ☐ Kaj te den e čitačenge jek zabavno istorija.
- C ☐ Kaj te del pe instrukcija e čitačeske bašo odova sar spreminela pe e kompirengoro čipsi.

2. Džanela pe ko kerdža o pronalazko bašo kompirengoro čipsi?

- A ☐ Oja, odova sine o George Crum.
- B ☐ Na, sine pherdo manuša so šaj sine te keren odova.
- C ☐ Na, ama džanela pe kori kerdža pe o pronalazko.

Save tvrdiba bašo čipsi pasujnena so pišinela pe ko teksti?

Čhiv jek krsto ki kocka baši sakoja tvrdnja ko Oja ili Na.

	Oja	Na
3. Amen džanaja odprilika kobor vreme hala pe čipsi.	☐	☐
4. I Evropa sine o prvo kontinenti kori so bikindža pe kompirengoro čipsi.	☐	☐
5. Sine poviše taro jek razlogija soske manuš lelja te hal poviše kompirengoro čipsi ko 1900- berša.	☐	☐

Ko akava pučibe odgovorineja moja.

6. Šaj tle lafencar te vakere kratko bašo so vakerela pe ko teksti?

Sojbe

Sارينen trebela sojbe, sar e manušen adžahar e životinjen. Ama soske? Ni o istražuvačija na džanena o odgovor bašo odova. Ja pale so ovela keda sovaja. Ama kaj trebela amenge o sojbe – sarine i jek ko odova. Bizo sojbe amen ka mera.

O sojbe i sar odmor. Mada tu tegani na dikhea so ovela trujal tute. Ko disavo način manuš šaj phenela kaj tu sian ko nesvest keda soveja. Ama na odoborom hor te našti te džangavdžove.

Sojbaskoro ciklusi

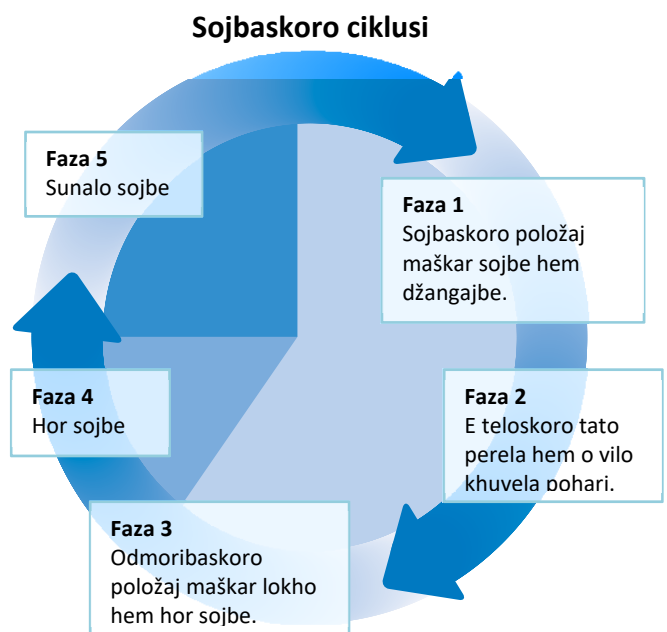
Sojbe ovela ko redovna ciklusija kola tane bare otprilika 90 minutija. Sakova sojbaskoro ciklusi tano kerdo taro pandž faze, dikh o diagrami bašo sojbaskoro ciklusi.

Sunalo sojbe hem hor sojbe

E pandžto fazakoro anav i sunalo sojbe. Tegani o jakha merdinena sigate hem tegani dikhaja suno. O sunalo sojbe i površno, mangela te phenel pe kaj na sovaja hor. O sunalo sojbe avela sakova 90 minuti hem ovela otprilike jek četvrtina taro amaro sojbaskoro periodi. Jek javer faza i o hor sojbe. Tegani o telo avela upripeste hem amen tegani šaj te sikljova pošukar neve buča. Ko hor sojbe zoraljovena o džaniba hem ačhona polokhe ki amari godi.

Nadoknadibe o sojbe

Te bešljan jek dive but račate tegani lokho i te verujne kaj tuke trebela te sove duplo but ki javer rat. Ama odova nane čače. O telo džanela šukar sar te nadoknadinel o našavdo sojbe. Keda soveja but hari tu nadoknadineja sovindo hor.

Pučibe bašo "Sojbe"

Save tvrdiba i čače so pišinela pe ko sojbaskoro teksti?

Čhiv jek krsto bašo sakovova tvrdibe ki kocka Oja ili Na.

Oja Na

1.	O istražuvačija džanena soske e manušenge trebela sojbe.	☐	☐
2.	Ko sunalo sojbe manuš sovela površno.	☐	☐
3.	Amen dikhaja suno jek pobaro kotor tari rat.	☐	☐
4.	But i polokho te ove džangavdo angleder o sunalo sojbe nego palo sunalo sojbe.	☐	☐

Produžin o sojbe čhivindor jek krsto ki kocka so tu verujnea kaj odova odgovor i čačo. Tu šaj čhiveja samo jek krsto.

5. Manuš te sovela pohari jek ili duj rača ...

- A ☐ trebela te sovel duplo buteder ki javer rat te šaj te nadoknadinel o sojbe.
- B ☐ o telo šaj te nadoknadinel odova te sovela manuš hor ki javer rat.
- C ☐ Tegani manuš mora te džal te pašljol porano javer rat kaj te nadoknadinel o našavdo sojbe.

Ko akava pučibe odgovorinea moja.

6. Šaj te mothove kratko tle lafencar bašo so vakerela pe ko teksti?

Thud

Bičhaldó ljl ki jek novinsko redakcija

Ki Švedija dela pe sa e učenikonge ručko ko škole hem but puti ko hajbe servirinela pe thud. Ko paluno vreme manuš lela te diskutirinel dali čače i šukar te piel pe thud. Akate šaj te čitine so vakerena duj javera manuša bašo serviribe thud ki škola.

1.

De e čhavage pani ko than e thudeske

Guruvnjano thud ki škola nane naturalno. O manuš i edino vrsta ki Phuv so koristinela thud tari javer vrsta.

Jek bari studija taro Uppsala universiteti, so šaj sine te čitina ki sreda so nakhlja, iranela upre-tele amare purane nakritikane predstave bašo thud. O naučnikija arakhle kaj but pijbe thud kerela pokratko dživdipe hem poviše kokalengoro phagibe.

O guruvnjano thud nane naturalno hem nane šukar ni e manušengere sastipaske ni e naturake. Odoleske akana i vreme te cida o guruvnjano thud taro švedikane škole hem ko than odoleske te sikava e čhaven neve pijbaskere navike kola tane pošukar baši natura: mangela te phenel pe te činavel pe o turšalipa panjea.

Anders Svensson

Reprezentanti bašo klubi Ha vegetariansko

2.

O thud trebela hajbaja ko škole

Odgovor bašo Anders Svensson

O Anders Svensson na mangela te del pe thud e čhavage ki škola. Amen hem o Khedime Nacie verujnaja naprotiv – sa o čhave i vredno te del pe olenge bilovengoro thud ki škola.

E thude isi 18 taro 22 hajbaskere materije kola so trebena amenge sakova dive hem dela jek baro sigurnost keda i ko pučibe o hajbe ko jek čhavengoro dive ki škola. Ko okola phuvja kori so isi hajbaskoro nanibe, tegani šaj bute čhavage e školakoro thud te ovel jek važno izvor bašo hajbe. Plus odova isi neve studie so sikavena kaj jek školakoro ručko na čaljarela dovolno te na dindža pe e čhavage thud ko hajbe.

E hajbaskoro istraživači Ulla Rosander tari Učiskola ko Kristianstad, analizirindža e hajbaskoro sadržaj ko školakoro hajbe so hana o 10-e beršengere čhave ko trin škole ki jek diz ki Švedija ko jek kurko. E školen sine slično ručkaskoro meni. O rezultati sikavdža kaj sine važno e čhavage te pien thud ko hajbe, a sine ekstra važno okole čhavage so hana tikne porcie ja pale okolenge so na resena te han dovolno hajbe ko ručkaskoro odmor. O thud trebela sine te šaj e čhaven te ovel ani olende dovolno maškar o javera buča kalciumi, vitamini B12 hem magneziumi. Odoleske e thude isi jek normalno than ki škola.

Petra Strandberg

Reprezentantka bašo Švedijakere thudeskere gavutne

Pučiba " Bičhaldo ljil ki jek novinsko redakcija"

Čhiv jek krsto ki kocka bašo okola pučiba so tu mislineja kaj i čače.

Tu šaj čhivea samo jek krsto.

1. **Soske vakerela o Strandberg kaj o thud i važno e čhavage ki škola?**
 - A ☐ O thud kerela o čhave te han poviše ki škola.
 - B ☐ O thud kerela manuš te živinel poviše.
 - C ☐ E thude isi pherdo hajbaskere materije.
2. **Soske vakerela o Svensson kaj o čhave ki škola trebena te pien pani ko than e thudeske?**
 - A ☐ O pani i pojeftino e thudestar.
 - B ☐ O pani i pošukar e naturake.
 - C ☐ O pani čhina vela pošukar o turšalipe.
3. **So sikavela o istraživibe, palo tekstija?**
 - A ☐ Kaj isi hem pozitivno hem negativno efektija taro pijbe thud.
 - B ☐ Kaj e školakere hajba isi dovolno baro hajbaskere materije bizo thud.
 - C ☐ Kaj jek baro upotrebibe thud kerela te oven zorale kokala.
4. **Soske pišinela i Strandberg ko novine?**
 - A ☐ Oj haljovkerela soske isi greška e Svenssone.
 - B ☐ Oj mangela te haljovkerel soske i šukar e naturake e panjea.
 - C ☐ Oj na mangela o čhave te han hari hajbe ki škola.

Save tvrdiba i čače so pišinela pe bašo thud ko teksti? Čhiv jek krsto ki kocka Oja ili Na bašo sakova tvrdibe.

	Oja	Na
5. O Svensson vakerela kaj manuš živinela pokratko te piela but thud.	☐	☐
6. O Svensson hem i Strandberg ko ple lila ko novine uputinena ko isto istraživačija.	☐	☐
7. O istraživačija i sar te phene jek keda i ko pučibe e thudeskere efektija.	☐	☐

Ko akala pučiba odgovorineja moja.

8. Šaj te mothove tle lafencar kratko bašo so vakerela pe ko teksti?
9. Kova teksti uverindža tut poviše? Šaj te vakere so mislineja?

O dizja ko sveto bajrona sa posigate

O Urbaniziribe ko sveto produžinela ko jek sa posigate takti. Pali e Khedime Naciengiri prognoza adžikerela pe e dizjengoro narodo te bajrol 2,4 milijarde dži ko 2050-to berš. Hem kaj te šaj te ovel sarinen than šaj o dizja te buvljon ki jek površina sar soj ki Indija.

Ko 1900-berša barilo o narodo so bešena sine ko dizja ko celo sveto taro 220 miliojna ko 2,8 milijarde manuša. Palo Khedime naciengiri informacija prvo puti ko 2008 berš sine buteder manuša ko dizja hem gusto naselime thana nego ko gava.

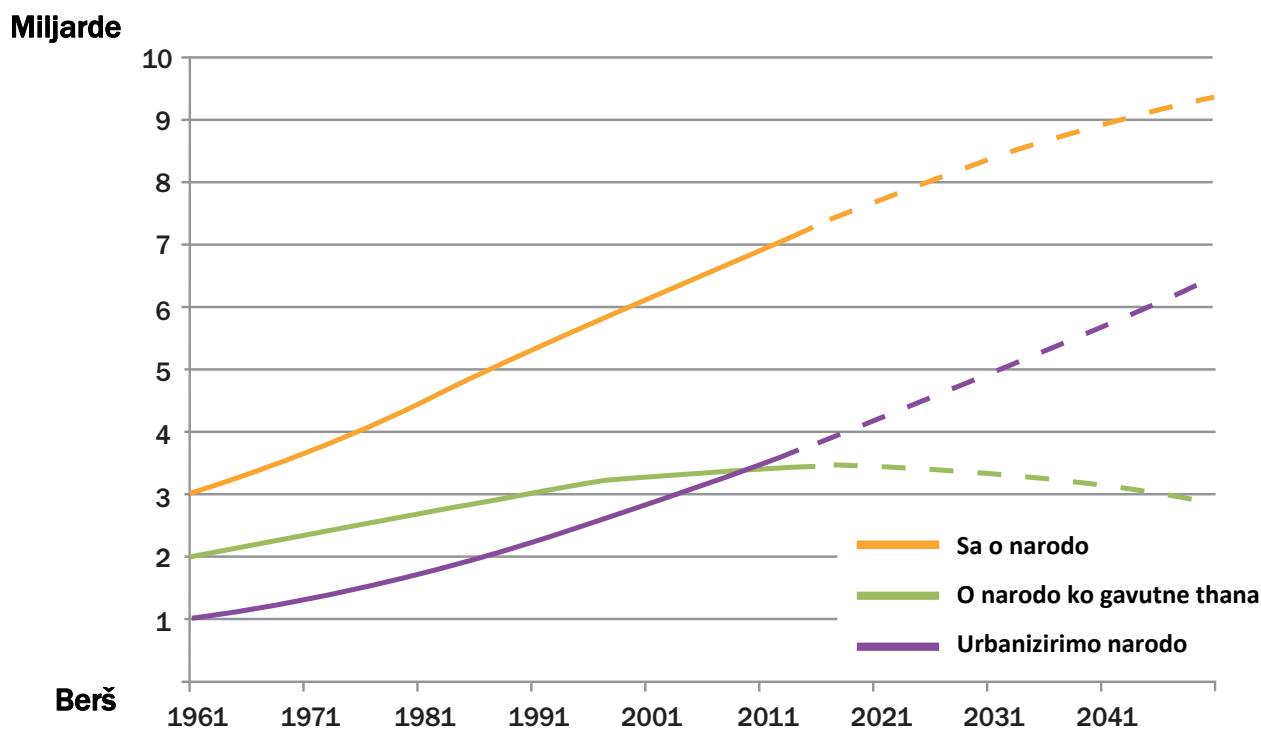
Ko 2013 procenindža pe o globalno dizjengoro narodo kova sine 3,6 milijarde, ama palo Khedime Naciengiri prognoza adžikerela pe akaja cifra te uklel ko 5 milijarde ko 2030 berš hem ko 2050 berš ka nakhavel 6 milijarde. Ki Evropa, Severno hem Južno Amerika panda akana othe bešena najviše narodo ko dizja hem ko gusto selime thana, a i Afrika hem i Azija terdžona anglo jek urbanizirimo bajrojbe.

O dizja so bajrona ovena hem problemi hem jek šajipe

O dizja so bajrona ko but načinija značinena jek baro izazov odoleske so o sigate urbaniziribe kerela te ovel problemija sastipaske hem e naturake. Odova šaj te ovel ko primer e vazduhoskoro meljaribe hem na dovolno sanitetsko uslovija. Istovremeno o dizja so bajrona dena šajipe e manušenje odova so nane ko gava, sar soj ko primer buti, pošukar sastipaskoro hem nasvalipaskoro arakhibe hem šajipe bašo školujbe.

Odova so poviše manuša bešena ko jek than odova značinela hem kaj i potreba tari energija hem o transporti ovela potikni, a odova šaj te kerel te ovel potikno pharipe e klimake.

E narodskoro bajrojbe ko sveto 1961–2012 hem prognoza bašo 2013–2050

Pučiba bašo "O dizja ko sveto bajrona sa posigate"

Čhiv jek krsto ki kocka bašo odova odgovor so tu mislineja kaj i čače. Tu šaj čhiveja samo jek krsto.

1. **Savo šaj te ovel o najbaro negativno efekti odoleske so o manuša selinena pe ko dizja, palo o teksti?**
 - A ☐ I natura ko dizja ovela bilači.
 - B ☐ O dizja ovena pobare.
 - C ☐ I potreba taro transporti ovela pobari.
2. **Otpriika kobor manuša verujnela pe kaj ka ovel ko dizja ko 2040 berš?**
 - A ☐ Komaj 6,4 milijarde
 - B ☐ Komaj 3,6 milijarde
 - C ☐ Komaj 5,7 milijarde
3. **Soj i o najbaro soskipe so ovena buteder manuša ko dizja, palo teksti**
 - A ☐ I natura i pošukar ko dizja.
 - B ☐ Isi pošukar dživdibaskere preduslovija ko dizja.
 - C ☐ But i polokhe te dža taro jek than ko javer ko dizja.
4. **Sar sine ulavdo o narodo ko sveto maškar o dizja hem o gavutne thana ko 1961 berš?**
 - A ☐ Otpriika duplo but manuša bešena sine ko gavutne thana nego ko dizja.
 - B ☐ Poviše manuša bešena sine ko dizja nego ko gavutne thana.
 - C ☐ Isto but manuša bešena sine sar ko dizja adžahar ko gavutne thana.

Ko akala pučibe odgovorinea moja.

5. Šaj tle lafencar kratko te mothove bašo so vakerela pe ko teksti?
6. Ko teksti terdžola kaj sa poviše manuša ka bešen ko dizja. So mislineja savo šukaripe isi te bešel pe umesto odova ko gavutne thana? Šaj te mothove so mislineja?

Litteraturförteckning

Aisopos. Den girige. I: *Aisopos' fabler*. Ny översättning av Erik Hedén med illustrationer av Arthur Rackham. 1919. Stockholm: Svenska andelsförlaget. (bearbetad)

Aronsson, Karin & Stellan Ottosson, 1993. Lejonet och räven. I: K. Aronsson & S. Ottosson; illustrationer I-K Eriksson & M. Korotyńska, *Min läsebok Blå rosen*. 2:a uppl. Stockholm: Liber. (bearbetad)

Borgström, Håkan, 2010. Sover kroppen när du sover? I: H. Borgström. 2010. *Kroppens mysterier*. Enskede: Borgströms Förlag. (bearbetad)

Carlberg, Jonas, 2014. Mjölken behövs till skolmaten. *Upsala Nya tidning*. Insändare. Publicerad 2014-11-11. (bearbetad)

En karta över en ö. Kartan och frågorna anpassade från IEA Reading Literacy Study. © 1990. International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA). The Hague: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA), IEA Secretariat¹.

Harrison, Dick, 2014. Hur länge har vi ätit potatischips? Historiebloggen. *Svenska Dagbladet* <http://blog.svd.se/historia/2014/09/28/hur-lange-har-vi-ait-potatischips/?fromMobile=true> Publicerad 2014-09-28. Hämtad 2014-10-19. (bearbetad)

Moström, Jerker, 2013. Världens städer växer allt snabbare. SCB. Statistiska centralbyrån. <http://www.scb.se/sv/Hitta-statistik/Artiklar/Varldens-stader-vaxer-allt-snabbare/#> Publicerad 2013-10-10. Hämtad 2015-01-08. (utdrag)

Paulsson, Jonas, 2014. Ge barnen havremjolk i stället. *Upsala Nya Tidning*. Insändare. Publicerad 2014-11-04. (bearbetad)

Åström, Karin, 2001. Skorpionen – ett spindeldjur med gadd. I: S. Andersson, K. Åström & S. Rune. *Boken om världen*. Stockholm: Liber. (Utdrag)

Bildförteckning

Lejonet och räven. Eriksson, Inga-Karin, 1993. I: K. Aronsson & S. Ottosson; illustrationer I-K Eriksson & M. Korotyńska, *Min läsebok Blå rosen*. 2. uppl. Stockholm: Liber.

Fotografi på skorpion. Hämtad 2015-06-24
[https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/6d/Emperor_scorpion_or_Imperial_scorpion_\(Pandinus_imperator\).jpg](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/6d/Emperor_scorpion_or_Imperial_scorpion_(Pandinus_imperator).jpg)

Fotografi på potatischips. Hämtad 2015-02-03
https://pixabay.com/p-476359/?no_redirect

¹ Att IEAs skrifter, studiematerial och undersökningar med organisationens tillstånd får användas för forsknings- och utbildningsändamål ska inte tolkas som att IEA medverkat i eller godkänt någon del av forskningen, eller rapporteringen kring den, eller de utbildningsprogram vari materialet används.